

KULTURA, IDENTITET, DRUŠTVO – EUROPSKI REALITETI

Zbornik radova I. međunarodnog interdisciplinarnog znanstvenog skupa
(Osijek, 20. – 21. ožujka 2013.)

Sunakladnici

Odjel za kulturologiju

Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku

Institut društvenih znanosti Ivo Pilar u Zagrebu

Za nakladnike

izv. prof. dr. sc. Jasmina Lovrinčević

Odjel za kulturologiju Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku

prof. dr. sc. Vlado Šakić

Institut društvenih znanosti Ivo Pilar u Zagrebu

Uredništvo

Miljenko Brekalo, Angelina Banović-Markovska, Mate Buntić,
Snježana Čolić, Maja Jakimovska-Tošić, Zlatko Kramarić, Ivica
Musić, Krystyna Pieniążek-Marković, Sanja Špoljar Vržina, Ivana
Žužul

Recenzenti

Jadranka Grbić, Marina Protrka Štimec, Vesna Mojsova Čepiškvska

ISBN 978-953-6931-69-9 (Odjel za kulturologiju)

978-953-7964-18-4 (Institut društvenih znanosti Ivo Pilar)

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu Gradske i sveučilišne Knjižnice Osijek pod
brojem 131225051

Zbornik je tiskan uz potporu Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta Republike
Hrvatske.

KULTURA, IDENTITET, DRUŠTVO – EUROPSKI REALITETI

ZB ORNIK RADOVA

I. međunarodnog interdisciplinarnog znanstvenog skupa
(Osijek, 20. – 21. ožujka 2013.)

Odjel za kulturologiju – Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera,
Osijek Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb

Osijek – Zagreb, 2014.

izv. prof. dr. sc. Angelina Bano vić-Markovska,
Filološki fakultet "Blaže Koneski",
Univerzitet Sv. "Kiril i Metodij" u Skoplju

OD TRANZICIJE DO GLOBALIZACIJE: POLITIČKI (NE)IDENTITET(I) EUROPE

Pregledni rad

UDK: 321.01(4)(063)
327(4)(063)

Svima je već posve jasno da će se završnica projekta *europskog identiteta* odigrati u jugoistočnoj Europi, koja je, bar za većinu građana EU, još uvijek samo mentalno prazno mjesto, a za njihove vlade predstavlja minornu "sivu" zonu predpolitičke svijesti, koja uporno odbija sudjelovati u demokratskoj potrazi za europskim legitimitetom. Spomenuti projekt ima potrebu ne samo za (re)integracijom postojećih političkih granica, već i potrebu za jednim *demokratskim javnim pro- storom*, koji će dovesti kako do političkog, tako i do kultur(al)nog pomaknuća u izgradnji novoga identiteta. Stoga se nameće pitanje, kojim putem ide danas Europska unija gradeći svoj novi, pos- tnacionalni građanski, ili, bolje rečeno, transnacionalni politički identitet? U eseju *Od tranzicije do globalizacije: politički (ne)identitet(i) Europe* pokušat ću dati odgovore na ova pitanja.

Ključne riječi: politički identitet, Europa, tranzicija, globalizacija, Makedonija

Svoja razmišljanja o *europskom identitetu* iznijela sam u knjizi *Politika, kultura, iden- titet*, koju potpisujemo kolega Kramarić i ja. U toj knjizi zastupam mišljenje da je ovaj koncept, već dugi niz godina, na samom vrhu postmodernih političkih diskursa, koji potvrđuju glasovitu potrebu ne samo za (re)integracijom postojećih političkih granica, već i za jednim demokratskim javnim prostorom, koji bi doveo do kultur(al)nog poma- knuća u poimanju *transnacionalnog identiteta*. Kao društvena vizija okrenuta buduć- nosti, europski politički identitet ne ovisi samo od civilizacijskog nasljeđa i zajedničke povijesti, već i od kolektivne volje europskih naroda. Nije riječ samo o nekakvom racio- nalnom odobravanju, nego i o stvaranju jedinstvene transkulturalne matrice s kojom bi se emocionalno mogli identificirati svi etniciteti u okvirima Europske unije. Čak i sama činjenica da je riječ o globalnom, nadnacionalnom i univerzalnom konceptu koji po- red strategije o zajedničkim vrijednostima, pokazuje i interes za nacionalne posebnosti, potvrđuje da se u tom *europskom konceptu različitih nacionalnosti*, mogu prepoznati i male, zaboravljene nacije.

Budući da je svako kulturno ujedinjenje manje institucionalizirajuće od političkog, ili, recimo, ekonomskog ujedinjenja, posve je razumljivo što se pojavom novog politič- kog vala – *paneuropskog kulturnog nacionalizma* – može otići i dalje od vlastite nacije. Evo što o tome kaže Anthony D. Smith: "Bude li stvorena evropska politička zajedni- ca koja će imati odjeka u *narodu*, možemo biti sigurni da će se na osnovi zajedničkog

evropskog kulturnog nasleđa utemeljiti jedan *paneuropejski nacionalistički pokret*, kadar da od tog nasleđa iskuje zajedničke evropske mitove i simbole, vrednosti i sećanja, i to tako da oni ne konkurišu moćnim i energije punim nacionalnim kulturama. Samo na taj način, *pannacionalizam može biti tvorac novog tipa kolektivnog identiteta, koji nad- svođuje pojedinačne nacije, ali ih ne ukida.*¹ [isticanje moje]. No krenimo redom.

U knjizi *Dvadeset i osam stoljeća Europe*, Denis de Rougemont ističe da se vizija o Europi, kao “obitelj naroda”, pojavila u ranom 8. stoljeću, da bi u 14. stoljeću producirala mit koji je stvorio rascjep u srcu Kontinenta. Taj je mit jačao uvjerenje da postoji jedna “unutarnja” zona, jedno “simbolično nesvjesno” koje producira analogiju s freudovskim poimanjem identiteta. Potisnuvši svijest o korijenima evropske civilizacije, ta je analiza stvorila jedan od najpoznatijih kulturoloških stereotipa, vezanih uz ovo podneblje. Riječ je o Balkanu, dijelu Europe, koji poput utvare, kažu, potkopava liberalno-demo- kratske procese, plašeći evropsku javnost mogućnošću balkanizacije, oprečnom namje- rom od “europizacije” Balkana.

I promjene koje su u proteklom razdoblju zahvatile Balkan, pomogle su stvaranju još jedne, nove paradigme. Riječ je o “tranzicijsko-etnološkoj” paradigmi koju je proizvela decenijska prevlast totalitarne psiho(ideo)logije i socijalističke kulture, na ovim pro- storima. Ona je stvorila nove postsocijalističke subjekte, koji nisu imali jasnu predodž- bu o principima *građanskoga društva*. Budući da se stari društveni sustav temeljio na etatističkoj opciji, socijalna logika ljudi zatečenih u tranzicijskim životnim uvjetima, u mnogome se razlikovala od logike koja i danas važi u zemljama zapadne Europe, stvarajući time dojam da se u postsocijalističkim zemljama godinama događala kulturna sta- gnacija, koja je generirala jednu ambivalentnu logiku. Naime, na jednoj je strani (bila) potreba za imitiranjem Zapada, a na drugoj strani – mentalno distanciranje od njego- vih vrijednosti. Očito da je pojava “građanskog društva” vezana uz pojavu “građanske svijesti”, kao dio evropske kulture, no prihvatimo li tezu Ernesta Gellnera o balkanskim zemljama kao zemljama “treće vremenske zone”, morali bismo se složiti s konstatacijom da je neuspjeh stvaranja *građanske svijesti* na jugoistoku Europe, posljedica politike koja je promovirala princip “jedna kultura, jedna država”. Ta je politika promijenila geopolitičku kartu Europe (i, vjerojatno će, još dugo, igrati važnu ulogu u njenoj budućnosti), no iako je pothranjivana u doba komunizma, njezine zametke nalazimo i u evropskom građanskom konceptu o jednonacionalnim državama.

Naime, još je 1951. godine, španjolski filozof José Ortega y Gasset, govorio kako su evropske nacije, da bi prevladale osjećaj megalomanije i (ili) provincijalizma, morale razviti politiku nad-nacije i krenuti putem evropske integracije, jer – kao “najsavršeni- ji” oblik kolektivnog života – nacionalna je pripadnost postala “čisti anakronizam bez perspektive, te stoga i povijesno nemoguć”.² Očito je pojam integracije vezan uz pojam evropske kulturne svijesti, no evropsko je jedinstvo političko pitanje zakonskih oblika i preciznih sporazuma, koji su stvorili povijest evropskoga kontinenta. Otuda i potreba za jednim *konstitucionalnim patriotizmom*, utemeljenom više na zajedničkim idejama, a

¹ Antony D., Smith, *Nacionalni identitet*, Zemun – Beograd: Biblioteka XX vek – Čigoja štampa, 1998, str. 269.

² José Ortega y Gasset, *Evropa i ideja nacije*, Beograd: Artist, 2003, str. 48-49.

manje na zajedničkim emocijama. Takav bi patriotizam, prema riječima Jürgena Habermasa, unio novu sinergiju, pa bi u okvirima jedne postnacionalne demokracije, mogao postati ostvarljiv i projekt *kolektivnog identiteta*, kao spoj pojedinih nacionalnih težnji i globalnih kulturnih aspiracija europskih naroda. No, samo u uvjetima postnacionalne demokracije, nadnacionalni bi europski identitet mogao zamijeniti nacionalni, uz osjećaj elementarne pripadnosti Europi. Slično razmišlja i Gianni Vattimo, talijanski filozof, koji priznaje da još uvijek ne može zamisliti jedinstvenu nacionalnu svijest. U eseju “Dom Europa” ističe da “ono što nas fascinira kada mislimo na projekt jedne Europe kao jedinstvenoga političkog subjekta, jest upravo taj gotovo apsolutni manjak ‘prirodnih’ osnova na koje se oslanja neka nacionalna svijest. Europa može biti samo jedinstvo ‘kultura’, također i nadasve u smislu u kojem se taj termin suprotstavlja ‘prirodi’. (...) Interesi koje politika mora pomiriti često su radikalno suprotstavljeni, a kako bi došlo do *suglasnosti* potreban je svojevrsan ‘dodatak duše’, dakle, *etička odluka* (...), nešto *analogno patriotskim vrijednostima*...”³ [isticanje moje]. Kao stečena znanja one, još uvijek, nisu postale realnost, no zato jesu veliki potencijal projekta europskog ujedinjenja. One pružaju šansu da se vlastita nacionalna povijest promatra i iz transnacionalne perspektive, koja bi zajednička “mjesta pamćenja i zaborava” pretvorila u paradigmatičke europske “zone dodira”.

Kažu da je patriotizam vezan uz pojmove narod/nacija, ali kada je u pitanju EU, Habermas smatra da je, navodna, *no-demos teza* – ona koja zagovara nepostojanje europskog naroda⁴ – problematična, jer se “oslanja na pretpostavci da samo nacija povezana zajedničkim jezikom, tradicijom i poviješću daje nužnu podlogu političkoj zajednici (...) Želio bih pokazati – kaže on – da ta interpretacija... neće odoljeti podrobnijem ispitivanju. (...) Riječ je o uvjetima koje valja ispuniti da bi građani mogli proširiti svoju građansku solidarnost iznad svojih nacionalnih granica (...) *Građanska solidarnost* izraža se iz članstva u demokratski ustrojenoj političkoj zajednici slobodnih i jednakih ljudi”.⁵

Ovakva razmišljanja potvrđuju potrebu za europskim ustavom. Naime, bez svijesti o “građanskoj solidarnosti”, ne može se realizirati ni društvena integracija u kojoj bi se putem zajedničke javne sfere, demokratske volje i političke kulture, mogle prevladati pojedine granice jezika i roda, u ispunjenju ideje o europskom identitetu, kao *jedinstvu heterogenih jedinki koje se međusobno identificiraju pojmom – građani*. No kako europski narodi stoljećima žive s mišlju da neki oblik ultranacionalne države stvarno postoji – možda kao *europsko javno mnijenje*, kao *balance of power*, neshvatljiv za sve, no relevantan i stvaran – na Europu se više ne može gledati kao na “stvar”, jer ona je “najveća tajna moderne politike”, kaže Ortega y Gasset.⁶ Njegovo nas razmišljanje ponovo vraća na potrebu o zajedničkom ustavu, otvarajući bolnu temu o krajnjoj fazi europskog ujedinjenja. Zašto?

³ Gianni Vattimo, “Dom Europa”, *Čitanka*, Zagreb: Antibarbarus, 2008, str. 238-239.

⁴ Naime, Unija se ne bi mogla razviti u političku zajednicu s vlastitim identitetom, jer “ne postoji europski narod”.

⁵ Jürgen Habermas, *Eseji o Europi (s priložima Dietera Grimma i Hansa Vorländera)*, Zagreb: Školska knjiga, 2008, str. 143-145.

⁶ Hose Ortega y Gasset, *Evropa i ideja nacije*, Beograd: Artist, 2003, str. 86.

Tema o integraciji pokazuje, zapravo – i to posve očito – da postoji europska *politika privida*, koja stvara rastezljiv, no ipak dobro kontrolirani prostor: s jedne strane je tendencija za otvaranjem prema “različitima”, a s druge je, pak, strane intencija uvođenja strogih regulatornih mjera, ne samo u pogledu zajedničkog ekonomskog tržišta, već i u pogledu zajedničke kulture. Ova me činjenica stalno podsjeća na opasnost da bi se Europska Unija mogla pretvoriti u jednu homogenu, ne-Drugu monokulturu u koju bi se balkanski narodi teško mogli uklopiti, jer oni najbolje potvrđuju ironičnu bit teze o *identitetu kao provokaciji*. Mislim, na “neidentičnost” našeg identiteta, koji bi se mogao pokazati problematičnim u ostvarivanju europskog trans-nacionalnog koncepta. Nai- me, slika “udvajanja” (slika udvojenih identiteta) koja prati gotovo sve europske subjek- te, no ponajviše naše, balkanske, opravdava moju intuiciju koja proizlazi iz mentalnog osjećaja njihala, onog Fort-Da učinka zbog stalnog osciliranja između “izvana i unutra”. Riječ je o jednoj posve nesigurnoj poziciji “perifernosti između”, koja je najbliža možda građanima Republike Makedonije, stvarajući dojam ambivalentnosti što se, u konačnici, i očituje u podnaslovu ovoga teksta – *politički (ne)identitet(i) Europe!*

Prije no što obrazložim svoju tezu, htjela bih podsjetiti da upravo to stalno osciliranje između dviju tendencija – *integracije i proširenja* – otkriva, također, da Europa ima i svoje interne probleme. “Koliko god zvučalo paradoksalno, postoji opasnost da EU, sa svojim krutim pristupom integraciji tijekom sve većega produbljivanja i proširivanja, postane *kočnicom* integracije i kooperacije” – kažu Ulrich Beck i Edgar Grande u knjizi *Kozmopolitska Europa*.⁷ Ova me konstatacija (sugeriram sljedeću formulaciju:) podsjeća na razmišljanju Susan Sontag, da Europi možda i nije toliko potrebno širenje, koliko joj je potrebno konsolidiranje i usavršavanje, da poanta projekta Europske Unije nije u ideji koja bi europeizirala ostatak svijeta, već u ideji debarbarizacije kojom bi se euro- peizirala sama Europa, što ponovo upućuje na prikriveni raskol između zemalja “stare Europe” i onih sa statusom “novih kandidata”, potvrđujući činjenicu o “Europi različitih brzina”. Ta se činjenica ne može ignorirati, no jedino svijest o zajedničkoj političkoj sudbini može nešto promijeniti. A da bi se to i dogodilo, moraju se prihvatiti i ispuniti dva zahtjeva: prvi je *priznavanje razlika*, a drugi – *integracija različitoga*, jer samo bi se na taj način mogao potvrditi značaj *kulturnih posebnosti* unutar Europe i umanjiti strah od nasilnog brisanja nacionalnih identiteta, kao potencijalnu smetnju homogenizaciji Europske unije.

No kako se ova vizija može artikulirati jedino u Habermasovu “vrtlogu kakofonije višeglasne javnosti”,⁸ postaje jasno da je upravo Sporazum iz Maastrichta ukazao na važnost koju bi *kulturna dimenzija* trebala imati u procesu europske integracije. Jedan od rezultata tog sporazuma je činjenica da su se, u međuvremenu, intenzivirali među- kulturni dijalozi, počele su se stimulirati zajedničke kulturne vrijednosti i respektira- ti nacionalne i regionalne posebnosti, potvrđujući činjenicu da su izvanjski problemi

⁷ Beck Ulrich i Edgar Grande, *Kozmopolitska Europa: društvo i politika u drugoj moderni*, Zagreb: Školska knjiga, 2006, str. 301.

⁸ Jürgen Habermas, *Eseji o Europi (s prilogima Dietera Grimma i Hansa Vorländera)*, Zagreb: Školska knjiga, 2008, str. 125-126.

odavno i unutarnji problemi Europe.⁹ Budući da ovo referira na europski Jugoistok, možda ponajviše na balkansku regiju koja pod utjecajem čudnih turbulencija stvara dojam da stalno prkosi integraciji, spomenut ću aktualni slučaj Makedonije.

Naime, kontinuirani pritisak koji, u formi kulturnog monizma, Republika Grčka provodi nad Republikom Makedonijom (nepriznavanje makedonske manjine, ustavnog imena i odluka o stavljanju veta na svaku mogućnost da se Makedonija uključi u međunarodne organizacije NATO i EU), bude sumnju da su nekadašnji nepovrjedivi segmenti nacionalnog identiteta (povijesni, zemljopisni, etnički, kulturni, lingvistički), danas samo *krizna mjesta* jednog žalosnog političkog dijaloga, spor između dviju susjednih država i dviju različitih ideologija. Možda priča o Makedoniji i nije toliko važna, no posve je sigurno da važnije od priče koju stvara politika jesu sudbine ljudi koji, u ovom dijelu Balkana, godinama žive svoju kulturnu ambivalentnost, kao da su, istovremeno, i rub i centar europskog sna. Stoga se ne bi smijelo ignorirati nezadovoljstvo makedonskih intelektualaca, usmjereno k različitim oblicima simboličkog nasilja koje, pod plaštom lažnog kulturnog ujedinjenja, nastoji eliminirati svaku kulturnu različitost. No, ako se tim putem želi stvoriti predodžba o političkom (ne)identitetu Europe, o njegovoj *transnacionalnoj viziji*, o novom *postnacionalnom građanskom statusu* Europljan(in)a, onda su građani Makedonije kao stvoreni za usvajanje jednog decentralizirajućeg pogleda, na način kako ga artikulira Hakim Bey, s kojim bi mogla otpočeti kreativna destrukcija starog europskog konsenzusa, koji je potrošio svoju vitalnost i svoj žar.¹⁰

No, niti je Balkan, niti je Makedonija jedini europski problem. Što je, recimo, stvarnom dužničkom krizom u eurozoni i u svijetu, općenito? Može li ta kriza ohrabriti građane Europe da napuste započeti transnacionalni koncept i da se vrate starim nacionalističkim ideologijama?

U intervjuu za hrvatski tjednik *Globus*, francuski filozof Pascal Bruckner, pokazuje iskrenu zabrinutost za budućnost Europe. "Problem Europe – kaže on – je taj što ona ne postoji niti ekonomski, niti politički (...) Nemamo europsku vojsku, europsku diplomaciju... Ne postoji jedinstvena Europa koja govori jednim glasom... (...), i to je razlog zabrinutosti. Nacije kao da ne postoje, izgubile su mnogo od svoje suverenosti, a Europe još nema."¹¹

I masovni protesti izazvani recesijom koja je 2008. godine potresla Europu, govore o nezadovoljstvu globalnim procesima. U novoformiranom "identitetu otpora" (izazvanog tim protestima), prepoznali su se svi oni koje je globalizacija iznevjerila. Ipak, opći je dojam da su te demonstracije, kao specifični izraz kozmopolitske demokracije i demokratske političke kulture, naišle na reakcije samo kod integriranih nacija u EU, dok je većina "rubnih" europskih država, ostala nijema, što stvara dojam "kao da" one nisu u stanju upravljati vlastitom sudbinom, a kamoli biti relevantnim subjektima nove političke moći. Znači li to da naša budućnost i budućnost Europe ovisi o potpunju integraciji

⁹ Usp. Beck Ulrich i Edgar Grande, *Kozmopolitska Europa: društvo i politika u drugoj moderni*, Zagreb: Školska knjiga, 2006.

¹⁰ Usp. Hakim Bey, *The Temporary Autonomous Zone*, <http://www.hermetic.com/bey/taz3.html#labelTAZ>

¹¹ Ekskluzivni intervju Pascal Bruckner (razgovarala Mirjana Dugandžija), *Globus: nacionalni tjednik*, br. 1109, Zagreb (2. ožujka 2012.), str. 42-49.

europskog prostora, ili, možda, u jednoj radikalnijoj “de-linking” strategiji, koja traži duboka promišljanja od strane odgovarajućih institucija svih država ovoga Kontinenta. Što se mene tiče, kako vrijeme prolazi, sve sam više sklona mišljenju Milana Kundere da je jedini smisao ujedinjenog čovječanstva u tome što ono, zapravo, i nema drugog izbora.

LITERATURA

- [Appadurai, Arjun] Apaduraj, Ardžun, “Suverenitet bez teritorijalnosti: beleške za post-nacionalnu geografiju”, *Utvara nacije/The Spectre of Nation*, Beograd: Beogradski krug, 1996-1997, (http://www.alexandria-press.com/arhiva/on_line/No_1/suverenitet.htm)
- [Appadurai, Arjun] Apaduraj, Ardžun, *Kultura i globalizacija*, Beograd: Biblioteka XX vek, 2011. [original: *Modernity at Large. Cultural Dimensions of Globalization*, Minneapolis: University of Minnesota Press, 1996.]
- [Balibar, Étienne] Balibar, Etjen, *Mi građani Evrope? Granice, država, narod*, Beograd: Beogradski krug, 2003.
- Beck, Ulrich i Grande, Edgar, *Kozmopolitska Europa: društvo i politika u drugoj moderni*, Zagreb: Školska knjiga, 2006.
- Bey, Hakim, *The Temporary Autonomous Zone*, <http://www.hermetic.com/bey/taz3.html#labelTAZ>
- Ekskluzivni intervju Pascal Bruckner (razgovarala Mirjana Dugandžija), *Globus: nacionalni tjednik*, broj 1109, Zagreb (2. ožujka 2012).
- [Garton Ash, Timothy] Гартон Еш, Тимоти “Што ако Европа се распадне?”, *The Guardian* – Окно, <http://okno.mk/node/14239> (17. listopada 2011).
- [Ghervas, Stella i Rosset, François] Gervas, Stela i Rose, Fransoa (ur.), *Mesta Evrope: mitovi i granice*, Beograd: Biblioteka XX vek, 2010.
- [Giddens, Anthony] Гиденс, Ентони, *Забеган свет*, Скопје: Филозофски факултет, 2003.
- Habermas, Jürgen, *Eseji o Europi (s prilogima Dietera Grimma i Hansa Vorländera)*, Zagreb: Školska knjiga, 2008.
- [Kimlika, Will] Кимлика, Вил, *Мултикултурно граѓанство*, Скопје: ИДСЦО, 2004.
- Majer, Tomas, *Identitet Evrope: jedinstvena duša evropske unije?*, Beograd: Albatros Plus, Službeni glasnik, 2009.
- Ortega y Gasset, Jose, *Evropa i ideja nacije*, Beograd: Artist, 2003.
- [Rougemont, Denis de] Ружмон, Дени де, *Дваесет и осум векови на Европа: европската свест низ текстовите од Хесиод до денес*, Скопје: Култура, 1997.
- [Smalle, Vofgang] Шмале, Вофганг, *Историја европске идеје*, Београд: Clio, 2003.
- Smith, Antony D., *Nacionalni identitet*, Zemun – Beograd: Biblioteka XX vek – Čigoja štampa, 1998.
- Smith, Anthony D., *Nacionalizam i modernizam: kritički pregled suvremenih teorija nacija i nacionalizma*, Zagreb: Fakultet političkih znanosti, 2003.
- Sontag, Susan, “Ideja Evrope (još jedna elegija)”, *Odjek*, br. 1-2, (2005), str. 23-25.
- Steiner, George, *Ideja Europe*, Zagreb: Antibarbarus, 2009.

Todorova, Marija, *Dizanje prošlosti u vazduh. Ogledi o Balkanu i Istočnoj Evropi*,
Beograd: Biblioteka XX vek, 2010.
Vattimo, Gianni, "Dom Europa", *Čitanka*, Zagreb: Antibarbarus, 2008.

FROM TRANSITION TO GLOBALIZATION: POLITICAL (NON)-IDENTITY (IDENTITIES) OF EUROPE

Abstract

It is evident that the final phase of European identity formation would happen in South-Eastern Europe, although for the majority of European citizens, it is still a rather empty, only mental idea. However, for their governments, it represents a minor "grey zone" related to pre-political consciousness which refuses to participate in a democratic search for European legitimacy. The mentioned project tries not only to (re)integrate the present political borders, but also to create a democratic public space which would stimulate the political and cultural promotion to create a new identity. The question raised is: Which way has European Union chosen to create its new, post national, civic or better to say, transnational political identity?

Keywords: politics, identity, Europe, transition, globalization

